

Деокуповані громади і освіта: кроки відновлення

Мацюкін Андрій,
експерт проєкту DECIDE

Нормативне забезпечення

Закон України “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України”.

- Основними напрямками є, зокрема, забезпечення доступу до закладів освіти та засобів масової інформації України.

Восени 2023 р. розпочата робота з розробки Стратегії відновлення державної влади та реінтеграції населення ДОТ. Роботу координує Мінреінтеграції

Ключові принципи та вектори державної політики щодо:

- синхронізації дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування;
- створення умов для повноцінної реінтеграції території та населення у правовий, адміністративний, соціальний, культурний, інформаційний, освітній тощо простори України;
- відновлення прав і свобод, створення гарантій безпеки населення;
- подолання наслідків тимчасової окупації в усіх сферах суспільного життя.

Нормативне забезпечення

План заходів з відновлення освіти на деокупованих територіях на 2024—2027 роки .

- 20 вересня 2024 року, уряд ухвалив розпорядження № 897-р «Про затвердження плану заходів з відновлення освіти на деокупованих територіях на 2024–2027 роки».
- Один із пріоритетів держави — **відновлення** освітнього процесу на деокупованих територіях. Цей процес залежить від різних чинників. Серед них тривалість окупації та її характер, безпекові фактори (мінування, обстріли тощо), стан освітньої інфраструктури (наявність руйнувань / пошкоджень, доступна освітня мережа тощо), а також транспортне сполучення, демографічна ситуація, доступний кадровий резерв, економічна ситуація в державі та можливість надання фінансової підтримки таким територіям.

Нормативне забезпечення

План заходів з відновлення освіти на деокупованих територіях на 2024—2027 роки .

Серед стратегічних цілей плану заходів:

- Відновлення української системи освіти на деокупованих територіях.
- Забезпечення освітнього процесу відповідно до українських освітніх стандартів.
- Створення безпечного освітнього середовища.
- Втілення вищезазначених стратегічних цілей покладається на міністерства, державні установи та місцеві адміністрації, зокрема з військовими адміністраціями, за кошти видатків, передбачених у державному та місцевих бюджетах на відповідний рік.

Нормативне забезпечення

План заходів з відновлення освіти на деокупованих територіях на 2024—2027 роки .

Впровадження забезпечить на деокупованих територіях:

освітній процес відповідно до українських освітніх стандартів;
умови для досягнення фізичної безпеки учасників освітнього процесу;
застосування сучасних цифрових інструментів і навчальних матеріалів;
формування кадрового резерву;
створення системи підтримки учасників освітнього процесу під час адаптаційного періоду.

Аналітика

Зелена книга Відновлення освітнього процесу на деокупованих територіях

Біла книга Відновлення освітнього процесу на деокупованих територіях

Зелена книга

- Зелена книга спрямована на зведення результатів впливу збройної агресії РФ проти України на стан освіти, а також труднощів відновлення системи освіти України на деокупованих територіях з метою напрацювання основ державної політики у цій сфері.

Біла книга

- Біла книга спрямована на напрацювання пропозицій щодо подолання наслідків впливу збройної агресії РФ проти України в сфері освіти з метою запровадження виваженої та ефективної державної політики в цій сфері для деокупованих територій.

Чинники

ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ

- Тривалість окупації. Мають бути враховані особливості тимчасової окупації, яка відбулася в 2014 році та після 2022 року.
- Факт можливості здобуття освіти, оскільки певна група дітей/молоді могла опинитися поза процесом, можливості доступу до нього. Також серед здобувачів освіти на звільнених територіях одночасно можуть бути учні, які навчалися за українською програмою (дистанційно, виїхали на підконтрольні території та повернулися тощо), учні, які навчалися за програмою окупаційної адміністрації/держави агресора (зокрема й дистанційно), а також програмами інших країн, поєднували навчання за різними програмами.

Чинники

ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ

Забезпечення освіти на ДОТ має співвідноситись із загальними підходами держави.

- Стан освітньої мережі, можливість збережених умов для її функціонування.
- Достатність ресурсів для відновлення
- Забезпечення безпеки учасників освітнього процесу
- Контингент учасників освітнього процесу.
- Мають враховуватися наявність учнів та їхній досвід (перебування на ДОТ чи повернення з інших громад та з-за кордону, перебування на території держави-агресора).
- Має бути достатня кількість кадрів: управлінців, учителів, психологів, медиків, соціальних працівників, технічного персоналу.

Підходи/сценарії

Стан деокупованої території

- Характерні риси:
- навчання здійснюється переважно в дистанційному форматі через безпекові ризики або руйнацію ЗЗСО;
- кадровий дефіцит через переміщення освітян в інші регіони України, відсутність заходів підтримки для них після повернення;
- відчутна потреба населення у послугах психологічної підтримки;
- необхідність впровадження програми з надолуження освітніх втрат;
- мережа освітніх закладів може потребувати оптимізації та відновлення у зв'язку з пошкодженням або руйнацією;
- необхідність дофінансування з огляду на обмежені надходження до місцевих бюджетів.

Підходи/сценарії

Стан деокупованої території

Збереження статус-кво

- Підхід базується на вирішенні поточних проблем у межах наявних ресурсів.
- Можливість залучення територіальними громадами, ЗЗСО зовнішньої допомоги від неурядових і міжнародних організацій.

Підходи/сценарії

Стан деокупованої території

Посилення заходів підтримки

- Підхід може передбачати виділення додаткових субсидій із паралельним здійсненням заходів з оптимізації, більш централізоване залучення зовнішньої допомоги.
- Доречним є визначення заходів підтримки освітян (наприклад, доплати на умовах, визначених для працівників державних установ у зоні проведення бойових дій), створення освітніх центрів як місць взаємодії учасників освітнього процесу, підвищення ролі позашкілля. Такий підхід частково дасть можливість зменшити навантаження місцевих бюджетів. Забезпечить певні гарантії та мінімальні заходи підтримки учасників освітнього процесу.

Підходи/сценарії

Стан деокупованої території

Відпрацювання всіх заходів підтримки

- Підхід спрямований на здійснення всіх можливих заходів підтримки: фінансове забезпечення (субсидії, зовнішня допомога), залучення освітян і їх підтримка, оптимізація мережі та створення освітніх центрів, зростання ролі позашкілля тощо.
- Такий підхід не виключає оптимізацію мережі та надалі залежить від безпекової ситуації (адаптивності до неї). Як наслідок, це дасть змогу підвищити якість освіти, підтримати громади та ЗЗСО, учасників освітнього процесу. Також можуть бути відпрацьовані окремі елементи інтеграційних заходів після деокупації територій (наприклад, психологічна допомога).

Підходи/сценарії

Стан на територіях, які будуть деокуповані

Характерні риси:

- наявність окремих рішень, спрямованих на відновлення освіти після деокупації (наприклад, початок процесу формування кадрового резерву), зокрема і з можливістю оцінки їх впровадження (наприклад, щодо процесу визнання знань і кваліфікацій, отриманих на ТОТ);
- наявність напрацювань, зокрема на рівні регіональних або місцевих стратегій, які включають питання відновлення освіти;
- неврахованими є особливості, пов'язані з тривалою окупацією окремих частин України, які вплинуть на відновлення освіти (наприклад, відсутність у програмі предметів з українознавчим компонентом, позашкілля як один з елементів російської пропаганди тощо);
- невизначеність часових рамок і територій, які будуть деокуповані в наступний період

Підходи/сценарії

Стан на територіях, які будуть деокуповані

Статус-кво

- Таке рішення полягає в збереженні обсягу впроваджених заходів, які є станом на сьогодні.
- Основне навантаження припаде на період після деокупації. В умовах обмежених ресурсів частина питань не буде вирішена або їх вирішення буде не відповідати меті.

Підходи/сценарії

Стан на територіях, які будуть деокуповані

Часткова підготовка

- Пропоноване рішення може передбачати здійснення заходів за окремими напрямами.
- Наприклад, підготовка навчальних матеріалів освітньої програми, яка врахує втрати та розриви, спричинені тимчасовою окупацією, проте без їх безпосереднього виготовлення.

Підходи/сценарії

Стан на територіях, які будуть деокуповані

Повна підготовка

- Пропоноване рішення може передбачати здійснення заходів до деокупації за усіма напрямками: від визначення імовірних розривів до моделювання варіантів освітньої мережі.

Нормативне забезпечення

ЗАТВЕРДЖЕНО
розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 20 вересня 2024 р. № 897-р

ПЛАН ЗАХОДІВ з відновлення освіти на деокупованих територіях на 2024—2027 роки

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Індикатори виконання
Відновлення української системи освіти на деокупованих територіях				
1. Формування мережі закладів та установ освіти на деокупованих територіях	1) проведення оцінки перспектив повернення до місць постійного проживання внутрішньо переміщених осіб та громадян, які перебувають за кордоном, а також впливу освіти як фактора в цьому процесі	МОН Мінреінтеграції державна наукова установа “Інститут освітньої аналітики” (за згодою) міжнародні, іноземні установи, організації, які реалізують проекти (програми) міжнародної	щопівроку	проведено сім соціологічних досліджень

Заходи

Формування мережі закладів та установ освіти на деокупованих територіях .

- 1) проведення оцінки перспектив повернення до місць постійного проживання внутрішньо переміщених осіб та громадян, які перебувають за кордоном, а також впливу освіти як фактора в цьому процесі
- 2) проведення аудиту стану освітньої інфраструктури, ситуації щодо зруйнування, пошкодження чи розграбування закладів освіти та інклюзивно-ресурсних центрів
- 3) підготовка планів оптимізації мережі закладів та установ освіти на деокупованих територіях
- 4) проведення оптимізації мережі закладів та установ освіти
- 5) відновлення пошкоджених закладів та установ освіти
- 6) забезпечення підвезення учасників освітнього процесу (зокрема за рахунок закупівлі автобусів, пільгового проїзду учнів, вихованців та педагогічних працівників)

Заходи

Формування мережі закладів та установ освіти на деокупованих територіях.
Матеріально-технічне забезпечення відновлення освітнього процесу

- 1) забезпечення підвезення учасників освітнього процесу (зокрема за рахунок закупівлі автобусів, пільгового проїзду учнів, вихованців та педагогічних працівників)
- 2) забезпечення харчуванням учнів закладів загальної середньої освіти, які навчаються за очною формою здобуття освіти або у змішаному форматі
- 3) відновлення діяльності переміщених закладів та установ освіти
- 4) відновлення доступу до навчання та **організація безпечного освітнього середовища**
- 5) *проведення аналізу потреби та забезпечення необхідною технікою, обладнанням закладів та установ освіти, а також здобувачів освіти, зокрема персональними комп'ютерами, електронними освітніми ресурсами*

Заходи

Формування кадрового резерву для забезпечення закладів та установ освіти на деокупованих територіях. Формування органів управління освітою.

проведення процедури перевірки та визначення порядку доступу педагогічних працівників, які провадили професійну діяльність на тимчасово окупованих територіях України, до роботи у сфері освіти

- 1) проведення комунікаційної кампанії для залучення до кадрового резерву працівників
- 2) розроблення типових програм підвищення кваліфікації
- 3) визначення і впровадження механізмів стимулювання роботи педагогічних працівників, зокрема шляхом підвищення заробітної плати, надання безоплатних транспортних послуг, житла
- 4) розроблення і впровадження програм супервізії
- 5) визначення порядку відбору керівників закладів освіти на деокупованих територіях

Заходи

Надолуження освітніх втрат і різниці в академічній успішності між різними категоріями здобувачів освіти

- 1) проведення аналізу та визначення освітніх втрат і різниці в академічній успішності між різними категоріями здобувачів освіти
- 2) розроблення навчальних планів і програм для скорочення різниці в академічній успішності
- 3) забезпечення освітнього процесу відповідно до можливих форматів, зокрема дистанційно, через цифрові освітні центри відповідно до оцінених освітніх втрат і різниці в академічній успішності

Заходи

Відновлення української національної та громадянської ідентичності

- 1) забезпечення розроблення та адаптації відповідних програм
- 2) запобігання конфліктам, розвиток навичок діалогу та комунікації
- 3) впровадження обов'язкових навчальних програм, спрямованих на деконструювання російських наративів, поглиблення знань у сфері громадянської освіти, правознавства, історії України
- 4) здійснення заходів, спрямованих на **реінтеграцію та адаптацію** населення, яке проживало на тимчасово окупованих територіях
- 5) забезпечення умов для **постійного ініціативного представництва** дітей і молоді у процесах формування політик та вироблення рішень на місцевому та державному рівні
- 6) посилення ролі громад і міжрегіонального співробітництва

Заходи

Створення умов для досягнення фізичної безпеки учасників освітнього процесу

- 1) здійснення безпекових заходів щодо замінованих, радіактивно та хімічно забруднених територій, на яких розташовані заклади освіти
- 2) забезпечення безпеки приміщень закладів освіти, встановлення відеоспостереження, обладнання евакуаційних шляхів і проведення регулярних тренувань з евакуації в разі виникнення надзвичайних ситуацій
- 3) створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти всіх рівнів, інклюзивноресурсних центрах із урахуванням вимог законодавства
- 4) забезпечення закладів освіти необхідними засобами для надання домедичної допомоги в екстрених ситуаціях

Заходи

Підтримка соціально вразливих груп населення на деокупованих територіях

- 1) Забезпечення реалізації програм та ініціатив, спрямованих на підтримку соціально вразливих груп населення, зокрема дітей із особливими освітніми потребами, для забезпечення їх безпеки та успішного навчання
- 2) залучення громадських організацій, батьківських комітетів, інших заінтересованих сторін до співпраці з питань безпеки
- 3) здійснення інтеграційних масових заходів, проведення конкурсів, організація таборів та реалізація інноваційних проектів у рамках тренінгової програми “Рівний — рівному”